

MAIN PERSONAL ORIENTATIONS OF IDENTITY

Abstract: Identity is a constant pursuit of the realization of human potential. Together with the satisfaction of their primary needs, people also need to integrate their life experiences. The formation of the integrity of the person, ego-identity takes place over the entire life of man, creates a sense of resilience and continuity of his self. I-image is the result of the development of this identity. Identity is at the center of individuality. Achieving identity is a feeling that a person exists, that he is an integral self, that he is at the same time connected and at the same time different from others. Achieving and preserving identity is the meaning of the human way of life and the successful overcoming of the crises of life, ensuring the formation of a healthy psycho-social identity.

Author information:

Veselina Ilieva

PhD

Konstantin Preslavsky – University of Shumen
Bulgarian Academy of Science

✉ v.ilieva@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

identity, personality, self-image, fuzzy identity,
premature identity, morality, mature identity,
multiple identities, local identity, religious identity,
national identity, collective identity

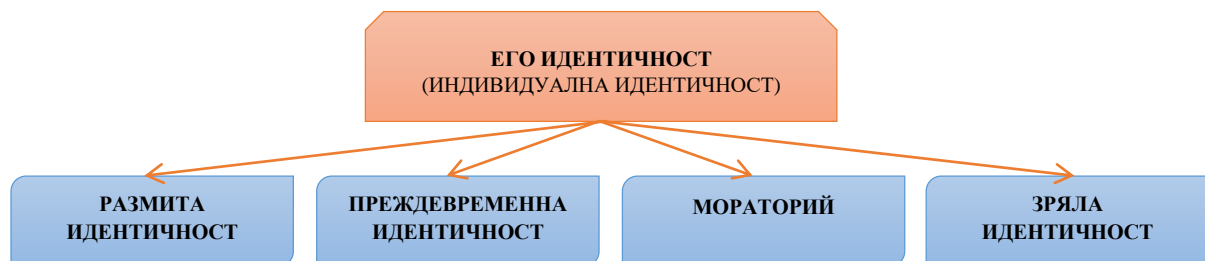
Идентичността е непрекъснат стремеж за реализация на човешкия потенциал. Заедно с удовлетворяването на първичните си нужди, хората се нуждаят и от интеграция на жизнения си опит.

Формирането на целостта на личността т.нар. его-идентичност се осъществява в продължение на целия живот на човека, създава се чувство на устойчивост и непрекъснатост на неговото АЗ.

АЗ-образът е резултат от развитието на тази идентичност. Идентичността е в центъра на индивидуалността. Постигането на идентичността е чувство, че човек съществува, че той е цялостен АЗ, ч е едновременно е свързан и същевременно се различава от другите.

Постиженията и съхраняването на идентичността е смисълът на жизнения път на човека и успешното преодоляване на кризите на живота, гарантират формирането на здрава психо-социална идентичност.

Разграничават се четири основни ориентации на Его идентичността:

Размита идентичност – Тя е характерна за ранната и подрастващата възраст, тъй като се приема за най-простия статус на личността. Детето не приема никакви ясни убеждения и ценности, не преживява определена криза.

Преждевременна идентичност – Такъв тип идентичност се сформира под натиска на родителите. Децата, притежаващи този тип идентичност не могат да вземат самостоятелни решения и обикновено стават последователи на един от родителите, приемат неговите идеи и защитават неговата ценностна идеология, без да достигат до самостоятелност. Често изпадат в невротична зависимост. За такъв тип личности често по-нататък са характерни конформизма и авторитарността. Те избягват стреса, не харесват промените и често се обръщат към другите.

Мораторий – В този период настъпва нормативния кризис. Детето още не е направило своя избор и продължава да търси идентичността си. Изследва различни варианти във времето като се надява да открие своето място. Децата с тази ориентация се характеризират с непостоянност, обезпокоеност и неудовлетвореност.

Зряла идентичност – Детето е преживяло своя кризис и е достигнало до избор. Тази ориентация дава чувство за вътрешен мир. Всички цели и перспективи са реалистични. Детето започва да се приема такова, каквото е. Новите избори, свързани със самоактуализацията често крият тревоги относно бъдещето на този избор – дали е осъществим, достижим.

*Редом с тези идентичности следва да се отрази и е от изключителна важност да бъде разграничена **половата идентичност***

Първоначално детето прави разлика между половете на базата на външни признаци като прическа, облекло, глас, а не на основата на телесни признаци. Усещането за устойчива полова принадлежност се появява около третата година от живота на детето. Цялостният образ за тази принадлежност се развива между петата и седмата година.

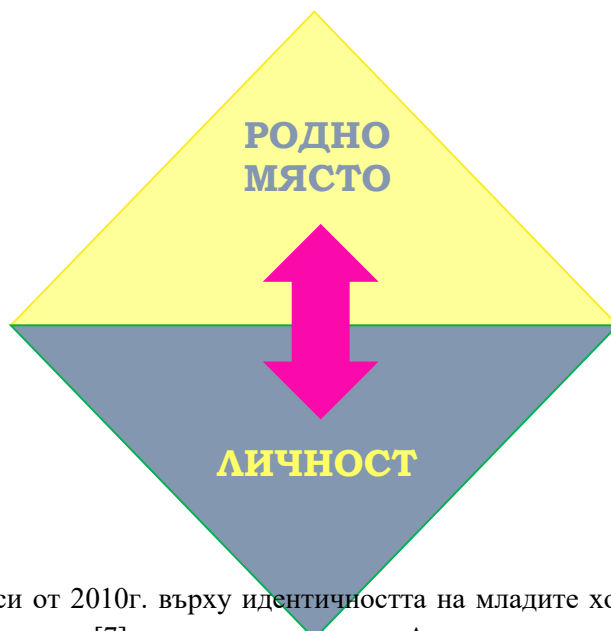
Дори едногодишните деца могат да различат мъжко от женско лице, което говори, че осъзнаването на пола започва в много ранна възраст. Около 5-6-годишна възраст децата започват да разпознават пола по генетичните принадлежности.

Множествени идентичности

Идеята за **множествените идентичности** се налага логично от различните роли в живота на всеки човек – семейни, полови, пространствени, професионални, религиозни и етнически. Фундаментална е половата принадлежност, но именно поради своята универсалност тя не се оказва достатъчно сплотяваща около своята колективна идентичност. В предмодерните епохи регионалните идентичности пораждаат сплотяващи движения, но това се оказват временни прояви по повод конкретни оплаквания или проблеми [по 10].

Локалната идентичност е продукт на емоционалните връзки с родното място, а регионалната се отнася до по-широки територии, с които отделните индивиди могат да свържат своя родов произход [14]. Обединяването на групи по социален признак е по-устойчив модел. Примерите с пролетарските революции или сблъсъците на отделни класи в разбирането на социологията на Маркс не са необичайно явление в световната история, но тъй като в основата им стоят икономически интереси, също не са подходяща основа на стабилна колективна идентичност. Все пак благодарение на своите социални идентичности човек преодолява сложността на социалния свят, в който живее, и се интегрира в обществото.

В изследването си от 2010г. върху идентичността на младите хора от България и Чехия **Зорница Ганева** твърди, че [7] „когато социалните Аз-ове на личността са многобройни и хармонично свързани по между си, тя функционира по-успешно.“ Като разновидности на социалната идентичност биват разглеждани от някои автори, напр. **Таня Неделчева**, етническата, националната и културната идентичност [11]. Съществува и професионална идентичност, при нея като обединителен признак се явяват професиите на хората. Членовете на тези групи не са непременно в контакт, но се идентифицират към групата и чрез специфичен език, свойствен за професията. Интерес представляват в този смисъл тайните говори. Някои от тях, особено корпоративно обединените занаятчии, са си служели по време на сезонните си отсъствия с особени тайни говори, които не са употребявали в родните си села.

В „*Българска диалектология*“ (1993) **Стефан Стойков** пише, че различни „условия в бита и в трудовата дейност на странстващите занаятчии довеждат до обособяването им в своеобразна социална група и до изработването на средство за самозащита – свой особен таен говор. Така тайният говор се явява по необходимост като средство за борба“. [13, с. 350]. С. Стойков анализира всички обстоятелства, които пораждат тайните говори, и стига до извода, че страхът или специфичният труд водят до появата на общности, които се идентифицират като различни, и това се отразява на езика на тези общности. Тайните говори са присъщи на всички европейски езици и се характеризират със социална изолираност, като освен занаятчийските говори в тази група влизат и говорите на крадци и скитници. Професионалната идентичност е съществена за човека особено след 18 век, който дори след активната си трудова възраст продължава да се идентифицира с дадена професионална група.

Друг вид идентичност според **Анъни Смит** е *религиозната идентичност*. Тя обхваща надкласови групи и обединяващата основа при тях са общите символи и ритуали, чрез които членовете се идентифицират. А. Смит прави обстоен обзор на религиозни общности на арабите, евреите, друзите, католиците и протестантите в Северна Ирландия, разглежда етнически църкви и секти на световните религии. Религиозната основа се оказва, че може както да обединява по етнически маркер, така и да разедини общности, и следва да се различава от етническата

идентичност [12]. Основният принос на **Антъни Смит** в изследването на *националната идентичност* е обвързването на етническата идентичност с появата на нациите около така наречените от него „етнически ядра“. Той прави разлика между понятията „етническа група“ и „етническа общност“. Етническата група представлява населението, което образува отделно културно и историческо формирание без оформено самосъзнание, а само със смътното усещане, че е колектив, докато етническата общност има шест атрибута, които я правят разпознаваема:

- колективно собствено име;
- мит за общи прадеди;
- споделени исторически спомени;
- отличителни елементи на обща култура;
- обвързаност с „отечество“;
- чувство за солидарност на населението [12].

Колкото повече дадено население се приближава до тези атрибути, толкова по-плътното съответства на понятието *ethnie*. Етническото съзнание е по-късно явление.

“Етносамосъзнанието е израз на способността на етническата група за самоотражение, обективизирано в езика, системата от обичаи, традиции, предания, митове, предразсъдъци и т.н.” - твърди **Иван Иванов** [9, с.26]. Според автора етническото съзнание има няколко маркера:

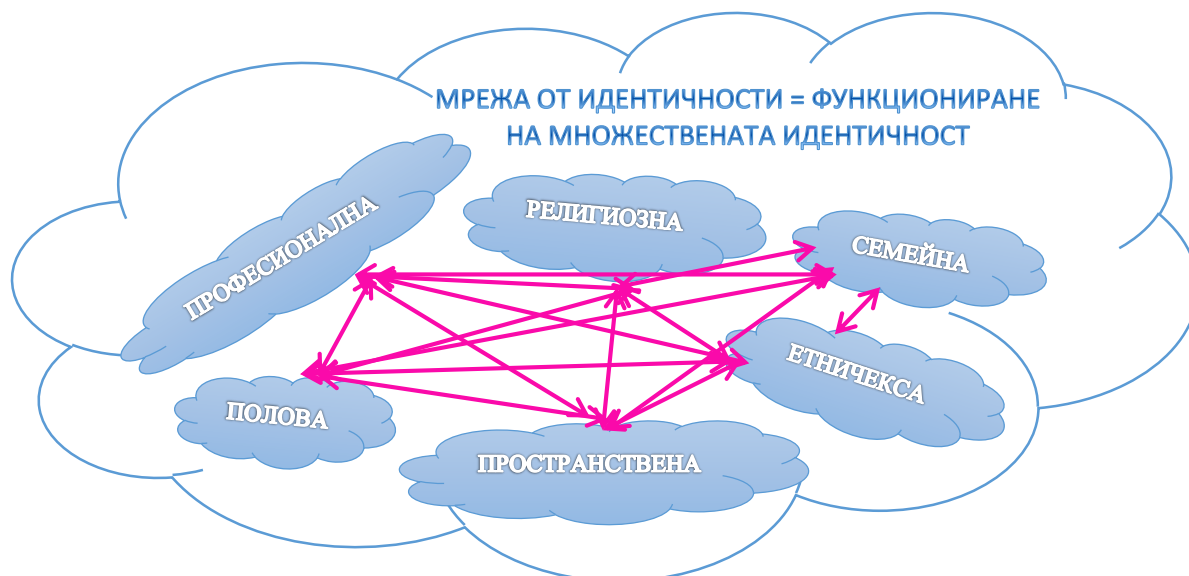
- идентификация – самоназоваване;
- система от етнодиференциращи символи и представи;
- етнически чувства – това е психологическият елемент, роля за формирането му играят ритуалите и обичаите;
- етнически автостереотипи – опростени образи на собствения народ, формирани чрез етноцентрични нагласи;
- етнически стереотипи – детериминирани от културата схеми.

Етническите стереотипи са свързани с образа на другия като групов еталон [9, с.28].

Всяка етническа общност има осъзната представа за себе си и за другите. Етническата идентичност за разлика от останалите видове колективна идентичност, е фундаментална за личността и за общността, с която се идентифицира.

Самият субект на идентичността (индивидуален или колективен) се ситуира в света вертикално и хоризонтално: вертикалният план е в контекста на митологичното и свръхестественото, а хоризонталният урежда отношенията с другите хора, със заобикалящата материална среда [1]. Понятието идентичност се приема за „понятие чадър“, което крие в себе си всички проекции на субекта в отношението му със света.

Според **Николай Аретов** [3] е уместно да се говори за *мрежа от идентичности*, в която индивидът функционира. Тази мрежа от идентичности съдържа различните аспекти на неговата множествена идентичност. Съвместяването на различните идентичности може да доведе до конфликт, при който субектът е изправен пред проблематичен избор коя от своите идентичности да избере. Това е честа ситуация при малцинствените групи, които могат едновременно да бъдат подлагани на натиска на приобщаването, а в същото време да бъдат насърчавани да демонстрират различието си. Второто е повече реакцията на Другия спрямо малцинствената група. През XXI век все по-често се говори за европейска идентичност. С основание тя може да се разглежда като наднационална идентичност, защото приобщава към идеите на Обединена Европа хора с различна националност, които, приемайки тези идеи, следва да преодолеят етноцентризма си и да възприемат различието като културно богатство. Взаимоотношенията на солидарност, емпатия, равенство и отказ от агресия са ценности на Европейския съюз и те намират своето място в документи, които ги регламентират.

Където: е взаимовръзка и взаимодействие между различните идентичности.

Обстойно изследване на теориите за европейската идентичност прави **Пенка Христова** [15, с.17], която разглежда и идеите на Херман и Бревър за *вгнездените идентичности* (*nested identities*). Това е трактовка за идентичността като концентрични кръгове, като най-вътрешният кръг е регионалната идентичност, следва националната и най-накрая наднационалната (европейската). Идентичностите могат да бъдат описани и като пресичащи се (*cross-cutting*), когато субектите биват носители на няколко идентичности (напр. професионална, религиозна и т.н.).

Любопитната метафорика при опита да се намери най-точното онагледяване на сложната същност на идентичността продължава и в други изследвания. Според **П. Шихирев**, която споделя идеите на П. Бурдийо и Л. Ж. Д. Вакан, идентичността е подобна на магнитно поле, „което представлява структурирана от обективни сили система, релационна конфигурация, снабдена със специфична гравитация, която то е способно да наложи на всички обекти и агенти, проникващи в него“ [16, с. 11]. В този смисъл три от социалните идентичности – етническата, националната и културната, са вътрешно структурирани, с обединяващ център и подчинени. Всяка промяна на идентичността по думите на Ериксън може да доведе до загуба на идентичността (социална смърт), затова личността, възстановявайки тъждеството със самата себе си, се обръща основно към етническата си общност в търсене на нейната уникалност и различност.

До тук се разгледаха основни положения по отношение на терминологията за идентичността. Националната и наднационалната идентичност са видове колективна идентичност, които човек придобива в своята социализация, а в същото време личността търси индивидуалния си социален комфорт. В глобализиращото се общество е възможно националната държава да не е затворена структура с устойчиви ценности и стереотипи в очите на младите хора, изправени пред предизвикателствата на свят без граници. Дали това би довело да криза на идентичността, а загубата на идентичност е социална смърт в разбиранията на Ериксън, или предвид психологическите характеристики на младата личност, оформяща се в променена среда, в сравнение с тази на своите предци, ще се формира гъвкава нова идентичност от различен тип, чийто доминантен център няма.

Колективна идентичност

Темата за *колективната идентичност* е традиционно предпочитана в съвременните публични дебати. Като един вид опониращ жест, който се опитва да запази комплексността на понятието, ще насоча вниманието към многозначността и обикновено загърбваните негови значения, както и към невзимания предвид по-общ рамков смисъл, който се влага в него. Разпространилият се в последните 20 години термин „идентичност“ вече се е превърнал в етикетна даденост, в дума с ясно основно значение. То се върти около представата за тъждествеността на едно или друго разглеждано нещо със самото себе си. Тази представа очевидно преодолява компликацията, изразена в разделителния въпрос с какво е тъждествено идентичното нещо - със себе си като отделност или с вида, към който се отнася. Лесно е да се отговори - и с едното, и с другото. Трудно е да се каже каква е разликата между тези две страни на една тъждественост. Защото колкото и да съвпадат, тъждествеността с конкретното себе си и с вида са и нещо различно. Отнесеността към клас от други като него усложнява идентичността на нещото и я прави двуаспектна. Езикът се справя с подобни усложнения, като използва синоними. Така е и в този случай - служим си със синонима принадлежност, за да изразим точно идентичността като отнесеност към клас. Не съм в състояние да изброя коректно синонимите, изразяващи идеята за идентичност. Няма да бъде и особено полезно, защото тя се представя и с термини, но и с образи, метафори и символи. Отгук и възникващият семиотичен проблем. Комплексното означаемо на подобно многозначно понятие налага то да се изразява с повече означаващи. Всяко от тях обаче си има свое означаемо, което се покрива частично с означаемото на общото понятие. Би било редно тези отделни означаеми да се припознават и като принадлежащи на понятието, но и като излизачи извън него. Същевременно това не е лесно, нито винаги ефективно. Което поражда проблем, когато е необходимо означаващите, с които се изразява подобно понятие, да се припознават и като думи с различни значения и референти, но и като синоними за покриване на сложната семантична територия на едно понятие.

Терминът *колективна идентичност* има обаче, по думите на **Богдан Богданов**, често „загърбвани“ значения. Първият проблем е многозначността на понятието. „Сложната идентичност се усложнява още от това, че идентичността се изразява в „постоянно протичащо и променящо съдържанието си идентифициране“ [6]. Б. Богданов нарича обществото „усилвател за човешкия индивид, защото се изразява в отворено свързване на човешки индивиди, в мрежа от хоризонтални и вертикални връзки на ненаблюдаеми по-обемисти цялости и в надстрояващи се над биологичната среда допълнителни среди, които наричаме култура, която също е двойна – състои се от предметна, но и от понятийна мрежа, изплетена от идеи, ценности и символи“ [6]. Той смята, че от гледна точка на херменевтичната социология, която се противопоставя на обективистичното „ние“ – говорене за колективната идентичност, отправна точка за изследването на човешката идентичност трябва да бъде индивидуалната идентичност. Тя самата е мрежова комбинация от качества, пораждани от участията на индивида в голям брой общности и общества.

Многозначността на понятието идентичност проличава в заглавията на много изследвания в областта на българската хуманитарна наука. Най-често те обсъждат въпроса

за българската идентичност. Ако се гледа позитивно, може да се каже сумарно, че в тях се прави разлика между индивидуална и колективна идентичност, както и между двата вида на колективната идентичност - принадлежността към виртуални и реални общности. Различава се и идентичността като нещо дадено от идентифицирането, което се изразява в ставане. Въпросът е дали въпросните различавания са достатъчни за коректното дискутиране на тази тема. [5, с.152-159]. Сигурно са достатъчни, доколкото задачата на подобни изследвания не е да се очертае семантичното поле на понятието, а да се достигне до съгласие по определени въпроси с оглед на общи действия в полето на българската национална култура. Разбира се, нищо не пречи едното да се съчетае с другото, още повече, че в много съвременни изследвания по въпроса се постъпва именно така - ако изключим някои философи, никой не се занимава по метафизичен начин с едно или с няколко свързани помежду си общи понятия. Съвременните учени правят това по скрит начин, като разработват конкретни теми. Проблемът обаче остава. Модерното избягване на метафизично обсъждане на понятието „идентичност” облекчава само технически мисленето за идентичността на човека, най-честия въпрос, който се повдига в руслото на съвременните социални науки. Така или иначе, идеята за човешката идентичност е комплицирана от преплитащите се нива и страни в предмета човек и не е ясно кои от тези преплитания се дължат на обсъждания предмет и кои на трудно отделящия се от него акт на самото обсъждане. На пръв поглед човекът е достатъчно отделен от мъртвите предмети в природния и човешкия свят, от камъка и стола. Затова и мисленето за него не се смесва с мисленето за тях. Добрата отделеност на човешкото обаче се комплицира, когато става дума за границата между човека и биологичните неща. Колкото се отнася до растенията, разликата може да се сведе до тази между човека и камъка. Затрудняващите прилики започват при животните, особено по отношение на признаците вторична среда и общество. При това приликите не се подчиняват на определен ред - някои по-нисши живи същества са по-социални и в този смисъл по-подобни на човека от някои висши. Човешката социалност и човешката материално-идеална среда, наречена култура, вече не могат да се използват безпроблемно като твърда демаркационна линия между човешкото и животинското. Поради натрупаните знания все по-трудно се вярва, че човешкото представлява добре затворена цялост. Подобията се набиват в погледа, особено що се отнася до надстрояването на биологичната среда с допълнителна вторична и свързването в реална общност на индивидите от един вид с други като тях. Оттук и комплицирането на въпроса коя е целостта, която има идентичност и която става субект на идентифициране? Отделният индивид, свързаните в общност индивиди или отделният индивид заедно със среда и съответно свързаните индивиди с тяхната двойна подвижна биологична и допълнителна вторична среда? Отговорът е усложнен от преплитането на няколко цялости, които при това трябва да се разглеждат в трудно съчетаемите статична и динамична гледна точка. Защото сложната идентичност на цялост с преплитащи се нива, налагани не само от изказването, но и от самата цялост, се усложнява допълнително от това, че идентичността се изразява и в постоянно протичащо и променящо съдържанието си идентифициране. Очевидно е рисковано да се ползва обща формула, която важи за идентичността на всички биологични „неща” (растенията, микроорганизмите, животните и хората). Същевременно такава формула е необходима. За да определим особеностите на човешката идентичност, няма как да не вземем предвид рамката на по-едрата цялост на човешко-животинското и на още по-едрата на биологичното нещо. Колкото и да противоречи на постмодерния отказ от предпоставяне, се налага да допуснем опората, ако не на пълна, поне на малка научна метафизика. Скицирана ad hoc, тя би се въвеждала от твърдението, че човешката идентичност зависи от рамката на подвижната комплицирана цялост на т.нар. биологично нещо. Тази цялост, структура от преплитащи се в нея отворени системи, в едно отношение е самостоятелна, а в друго - свързана. Основният белег на отворената система на биологичното нещо е, че то усилва своята самостоятелност с двустранна несамостоятелност - като се свързва с други като него в наиндивидуална по-отворена цялост на социум и с биологично-вторична среда, отделна от социума, но и свързана с него. Или, казано по-кратко, идентичността на биологичното нещо е непълна и двойна, допълваща се с друга идентичност. Затова са верни и двете изказвания - биологичното е отворена идентична на себе си цялост, която преминава към

други цялости и в този смисъл е и неидентична на себе си. Или, ако изкажем това за човешкото общество. Един вид усилвател за човешкия индивид, обществото се изразява в отворено свързване на човешки индивиди, в мрежа от хоризонтални и вертикални връзки на ненаблюдаеми пряко по-обемни цялости и в надстрояващи се над биологичната среда допълнителни среди, които наричаме култура и които също са двойни, защото се състоят от предметна, но и от понятийна мрежа, изплетена от идеи, ценности и символи. Така че, без да се е достигнало до ред в представянето на тези подобия на човешкото с биологичното, благодарение на по-дискурсивното им осъзнаване от съвременната наука разполагаме като че ли с по-добра рамка за разбирането на човешката идентичност.

Индивидуална и групова идентичност

Индивидуалната идентичност е осъзнатата тъждественост на човешкия индивид със самия себе си във времето, т. е. независимо от промените, които настъпват с него и независимо от промените, които настъпват в заобикалящата го среда. В така предложеното определение се съдържат два аспекта. На първо място понятието за индивидуална идентичност се основава на свойството на човека да съзнава, че е същият (че е тъждествен на себе си) във всички моменти на своя съзнателен живот (на своя живот като личност). Така например човекът в зряла възраст съзнава, че той е същият – че той е идентичен със себе си, когато е бил дете. В този смисъл психологът Ерик Ериксън (1902 – 1994 г.) въвежда понятието Его-идентичност, под което разбира *цялостност и непрекъснатост на нашето Аз* [8].

От друга страна, индивидуалната идентичност включва в себе си осъзнатата индивидуалност или иначе казано – осъзнатата различност от другите, т. е. осъзнатия от човека факт, че той е носител на съвкупност от характеристики, чрез която съвкупност се различава от всички останали индивиди - че той е индивид. В тази съвкупност с времето може да настъпват промени – едни характеристики се видоизменят или дори отпадат, появяват се нови и т. н. Но описаната динамика не променя факта на глобалното различие между индивида и другите, който се запазва с времето. Ще отбележим още, че има разлика в начина, по който индивидуалността на даден човек се мисли от самия него и от другите – образът, който човек има за себе си е различен от образите, които другите имат за него.

Сред характеристиките, определящи индивидуалността на даден човек, има такива, които съвпадат с характеристики, отнасящи се до индивидуалността на други (но не на всичките други). Въз основа на тази общност на характеристиките, хората могат да бъдат разглеждани като обединени в групи.

Това ни води до понятието за *груповата идентичност* [1] :

Нека една група от индивиди е зададена чрез съвкупност от техни индивидуални характеристики, които от една страна са общи за тях, а от друга - посредством които те се различават от другите. Ще казваме, че е налице групова (колективна) идентичност, ако членовете на групата съзнават нейната тъждественост със самата себе си във времето, т. е. независимо от промените, които настъпват, както с групата, така и със заобикалящата групата среда. Ще направим уговорката, че става дума за промени, които не водят до изчезването на самата група, т. е. до нейното физическо ликвидиране или до загубването от нейните членове на характеристиките, които я определят като такава (по презумпция груповите идентичности могат да възникват и изчезват).

С други думи груповата идентичност предполага осъзната споделеност от дадени (повече от един) индивиди на общи за тях и в същото време различаващи ги от „другите” характеристики, въз основа на които тези индивиди се самовъзприемат като принадлежащи към специфична група, която остава тъждествена с времето.

Виждаме, че наред със своята индивидуална идентичност членовете на такава група са носители и на груповата идентичност. Всъщност всеки индивид е носител на множество групови идентичности, които се включват в неговата индивидуална идентичност, като разкриват различни нейни страни. Някои групови идентичности могат да са взаимно независими, а други

могат да се съотнасят по определен начин, например да се включват в обща подредба, включително и в йерархична подредба.

Съвкупността от групови идентичности на даден индивид има динамична природа – той може в даден момент да придобие определена групова идентичност, а в друг – да я загуби, съответно да влезе в групата или да я напусне.

Видове групови идентичности [4]:

Полова идентичност. Трябва да се има предвид, че наред с преобладаващото деление на мъже и жени, имащи групова идентичност, основаваща се на техните външни физически белези, съществуват и групи с ясно изразена хомосексуална идентичност, състоящи се от индивиди с различна сексуална ориентация. С други думи наред с половата идентичност, основаваща се на физически характеристики, може да се говори и за идентичност, основаваща се на сексуалната ориентация, която някои автори наричат *сексуална идентичност*.

Локална идентичност и регионална идентичност. Локалната идентичност по правило е продукт на емоционалните връзки с родното място и произтичащата от това споделена принадлежност към една група с тези, които също са се родили там. Регионалните идентичности се отнасят до по-широки територии, с които отделните индивиди могат да свържат своя родов произход. Например у нас могат да се наблюдават групови идентичности, на основата на общ произход от Тракия, Македония, Родопите, Лудогорието, Добруджа и т. н.

Професионална идентичност, изразяваща се в съзнанието за принадлежност към група, на основата на обща професия – например лекари, учители, музиканти, художници, артисти, журналисти, военни, полицаи, физици, химици, математици и т. н.

Религиозна идентичност. Тези, които изповядват една и съща религия споделят обща религиозна идентичност. У нас са представени общностите на християните – православни, католици и протестанти, на мюсюлманите – сунити и алевити, на принадлежащите към Арменската апостолическа църква, на юдеите и т. н. Специална разновидност на религиозна идентичност е тази на нерелигиозните (атеистите).

Расова идентичност. Тук е необходимо да се направи уточнение относно съдържанието, което се влага в термина „раса”. Широко е разбирането за раса като термин, чрез който се обозначава група от хора, отличаващи се с устойчиви физически характеристики, които се предават по наследство като цвят на кожата, форма на черепа, форма на очите, строеж на косъма и т. н. Наред с това „биологическо” разбиране, „раса” се употребява и в по-широк смисъл, като понятие от социологията, отнасящо се до група хора с общи интереси, обичаи и характеристики (на основата евентуално на общ произход). Това разбиране за раса е близко и понякога се припокрива (включително в някои международноправни текстове) с понятието „етническа група”.

Етническа идентичност. Следвайки **Ангъни Смит** (Смит, 1991), ще разграничаваме „етническа група” от „етническа общност”. Според Смит етническата група представлява „население, което поне според някои външни наблюдатели образува отделно културно и историческо образование”. Сходен е подходът на **Патрик Торнбъри**, според когото [17] „етническата група се отнася до една културна цялост със или без отчетливи физически характеристики”. При такова разбиране съществуването на една етническа група може и да не предполага наличието на етническа идентичност – може да става дума, както отбелязва Смит, за население, което няма оформено самосъзнание, а само смътно усещане, че образува отделен колектив. За „етническа общност” той предлага определение, основаващо се на шест определящи признака: 1. колективно собствено име, 2. мит за общи прадеди, 3. споделени исторически спомени, 4. един или повече отличителни елементи на обща култура, 5. обвързаност с определено отечество, 6. чувство за солидарност, обхващащо значителни сегменти от населението.

Национална идентичност. Налице е многообразие от подходи, както сред специалистите, така и от гледна точка на правното устройство на различните държави относно разбирането на термина „национална идентичност”. Ще се спрем най-общо на два основни измежду тях [2]: Първият обвързва съдържанието на термина „нация” с етническата идентичност - нацията се разбира в смисъл на етническа общност (или, според използваната на френски терминология -

ethnie). В този случай се използва още терминът „етнонация”. При втория подход нацията се разглежда като „гражданска нация” или иначе казано – нацията, това са гражданите на съответната държава.

В **заключение** следва да се посочи следното:

1. Личностната идентичност е процес на непрекъснато конструиране, тъй като АЗ-ът е изменчив и човек преминава по необходимост, през кризи на идентичността. Независимо от промените външни или вътрешни, потребността на индивидите да развият и да запазят своето АЗ, е една от най-силните мотивации в човешкото поведение.
2. Осъзнаването на своята индивидуалност и единственост се постига чрез разглеждане и оценка на АЗ-а в настоящето, в миналото и в бъдещето. Невъзможността да се контролира миналото, настоящето и бъдещето може да доведе до деперсонализация на личността изразено с различни прояви-амнезия, хистерия, депресия и други психологични разстройства.
3. Предпоставка за развитието на целостта на АЗ-а е субекта да възприема бъдещето си на базата на своето минало и настояще, също така субекта да е уверен в личните си действия, а не на случайните такива в постигането на целите, които си е поставил в живота.
4. Идентичността е личностна, субективна, но едновременно с това тя е и социална, обективна. Личностна, защото е локализирана в субективния
5. свят на човека и социална, защото процесите на нейното формиране са социални.
6. Наличието на идентичност предполага устойчивост на самовъзприятията на индивида, увереност в това, че другите го възприемат такъв какъвто той е.

References:

1. **Ageev, V. S.**, Sotsialnaya identichnosty lichnosti, V: Sotsialnaya psihologia: hrestomatia, Moskva, 2003
2. **Altermat, U.**, Etnonatsionalizmat v Evropa. Izdatelstvo „Gal-Iko”, Sofia, 1998
3. **Aretov, N.**, Natsionalna mitologia i natsionalna literatura. Izdatelstvo „Kralitsa Mab“, S., 2006
4. **Baklushinskiy, S. A.**, Belinskaya, E.P., Razvitie predstavleniy o ponyatii „sotsialnaya identichnosty“, V: Sotsialnaya psihologia: hrestomatia, Moskva, 2003
5. **Bogdanov, B.**, Balkanite – kriza na identichnostite i mezhdukulturni komunikatsii. Kragla masa s uchastieto na Ivaylo Znepolski, Bogdan Bogdanov, Georgi Fotev, Ivaylo Dichev i Svetlozar Igov. V: http://www.kultura.bg/media/my_html/2227/masa.htm
6. **Bogdanov, B.**, Identichnost i identifitsirane, V: sb. Kultura na identifitsiraneto, Sofia, 2003
7. **Ganeva, Z.**, Sotsialni identichnosti i psihichno blagopoluchie, izd. Valdeks OOD, Sofia, 2010
8. **Eriksan, E.**, Identichnost: Mladost i kriza, izd. Nauka i izkustvo, Sofia, 1996
9. **Ivanov, I.**, Interkulturno obrazovanie. Shumen: Aksios, 1999
10. **Krayg, G.**, Psihologia razvitie. St.Piter., 2002
11. **Nedelcheva, T.**, Balgarskata natsionalna identichnost – etnicheski reliefi, V: Cb. Natsionalnata identichnost – savremen en sotsialen kontekst i etichni ramki. „Faber“, 2011
12. **Smit, A.**, Natsionalnata identichnost. Izdatelstvo „Kralitsa Mab”, Sofia, 2000
13. **Stoykov, St.**, Balgarska dialektologia. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1993
14. **Froyd, Z.**, Talkuvane na sanishtata. S., 1993
15. **Hristova, P.**, Evropeyskata identichnost i neynoto otrazhenie v klyuchovi rechi na evropolititsi. 2012. – B: <http://rhetoric.bg/>
16. **Shihirev, P. N.**, Sovremennaya sotsialnaya psihologia. M., 1999
17. **Thornberry, P.**, International Law and the Rights of Minorities. Clarendon Press. Oxford, New York, 1991